

MICHEL FOUCAULT'DA EĞİTİMİN İŞLEVİ

Gülbaşak DİKTAŞ YERLİ

Dr., Sakarya Üniversitesi, gbasakdiktaş@gmail.com.tr, ORCID: 0000-0002-1170-8907

Diktaş Yerli, Gülbaşak. "Michel Foucault'da Eğitimin İşlevi". ulakbilge, 85 (2023 Haziran): s. 508-514. doi: 10.7816/ulakbilge-11-85-04

ÖZ

Eğitim, insanlarda istenen davranışların oluşmasını amaçlamaktadır. Toplumsal yapının en önemli kurumu olarak değerlendirilen eğitim, iktidar tarafından toplumu şekillendirmekte, toplumu şekillendirecek değerleri bireylerin edinmelerini hedeflemektedir. Foucault'un eğitime dair söylemleri, eğitim sistemlerinin *teknik politik* geçmişi, *ahlak ortopedi* biçiminde eğitim ve *güç iletişim iktidar* şeklinde eğitim olarak üç türde açıklanabilmektedir. Michel Foucault'a göre eğitim kurumlarının disiplin yöntemlerini kullanmasıyla ve denetleme tekniklerini bireylere uygulamasıyla, eğitim ve öğretim verici statüsünü tekrar üretmektedir. Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen denetim uygulamaları, özne ve bilgiye dair tanımları gerçekleştirmekte, toplumun bireyle, bireyin de toplumla olan ilişkilerini planlamakta, eylemleri düzenlemektedir. Foucault, derinleştirdiği iktidar söylemi perspektifinde eğitim sistemindeki iktidar alanlarının saptanarak tanımlanabilmesini hedeflemektedir. İktidarla bilginin ilişkisinin hızla gerçeğe büründüğü modern toplumlarda, yönetsel faaliyetlerin bu süreç ve ilişkiden hangi oranda etkilendiğinin belirlenmesi önemlidir. Bu makalede amaç, Foucault'un çalışmaları perspektifinde eğitim sisteminin işlevini, iktidarın inşası ve fonksiyonlarıyla bağlantısını; eğitimin iktidarın gözetim, kontrol ve denetim faaliyetlerindeki rolünü tartışmaktır. Eğitim farklı boyutlarda bileşenleri kapsamakta ve eğitim kurumlarının faaliyetlerinin çözümlemesini gerçekleştirebilmek için eğitim ve iktidar ilişkilerinin geçmişinin saptanması önem taşımaktadır. Foucault, eğitim kurumunu irdelerken, bir gerçeklik kurgusunda ötekenden daha çok bilgiyle donatılmış, ötekini yönlendiren, edindiği bilgileri aktaran kişinin kötü olmayacağını kabul etmekte ancak eğitim ve öğretme sürecinde keyfiyet ve otoritenin olumsuz yansımalarından sakınılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Michel Foucault, Eğitimin, Eğitimin İşlevi

Makale Bilgisi:

Geliş: 12 Nisan 2023

Düzeltilme: 23 Mayıs 2023

Kabul: 6 Haziran 2023

© 2023 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Eğitim, insanların davranışlarını istendik yönde biçimlendirmektir. Bunun gerçekleşmesi ise politikayla mümkündür. Yönetim sanatı şeklinde en yaygın tanımı olan politika, toplumun yönetim şeklini, bütün kurumları ve işleyişlerini kapsamaktadır. Toplumlardaki genel kabul, sahip oldukları yönetim biçimlerini, politik sistemlerini bir sonraki nesillere aktarmak ve var olan bu sistemi onların kabul etmelerini sağlamaktır. Toplumsal yapının önemli ve etkili kurumları olan okullar, politik sistemin yeni kuşaklara aktarılmasında öncü rol oynamaktadır (Sönmez, 2005:57).

Eğitimin hedef ve yöntemleriyle insanlarda istenen davranışların oluşması sağlanmaktadır. Toplumsal yapının en önemli kurumu olarak değerlendirilen eğitim, iktidar tarafından toplumu şekillendirmekte, toplumu şekillendirecek değerleri bireylerin edinmelerini sağlamaktadır (Aydoğan, 2016: 9). Politik sistemi elinde tutan yönetimin, eğitime önem vermesi, kendi devamlılığı için vazgeçilmez bir unsurdur. Yönetme ise iktidarı gücü içinde barındıran bir faaliyet olarak değerlendirilmekte, bu kapsayıcı özelliği gereği, tüm süreç ve eylemlerdeki güç ilişkisinin yapısı, etkisi ve devamlılığı irdelenmektedir.

Foucault, güvenlik, iktidar, nüfus, cinsellik, delilik, yönetim konularında çok boyutlu çalışmalar gerçekleştirmiştir. Özellikle bireyin, toplumun iktidarla ilişkisine yönelik önemli tartışmalar yapmıştır. Literatürde Michel Foucault'un çalışmalarının üç farklı dönemde sınıflandırılarak ele alındığı görülmektedir. Bu sınıflandırmalar: Arkeolojik dönem 1960-1970 yılları arasında, jeneolojik dönem 1970-1980 yılları arasında, etik dönem 1980'li yıllarındadır (Karademir, 2015: 86-100). Her bir dönem, Foucault'un odaklandığı konuların farklılaşmasıyla gerçekleşmiştir. Michel Foucault, arkeolojik dönemde tıp, psikiyatri, ekonomi, dilbilim söylemlerinin çözümlemesini yaparken, jeneolojik dönemde, iktidar çözümlemesi yapmakta, etik dönemde ise benliğin çözümlemesine odaklanmaktadır. Her bir dönemde var olan ortak söylemin ise cinsellik olduğu görülmektedir. Arkeolojik dönemde cinselliği tanımlayan bilimlere yönelik eleştiri yöneltten Foucault, jeneolojik dönemde eleştirisini iktidarın cinselliği düzenlemeye yönelik eylemlerine yöneltmekte, etik dönemde ise toplumsal yapının cinsel özneyi gerçekleştirmesini eleştirmektedir (Foucault, 2006a; 2006b; 2010).

Foucault, *Hapishanenin Doğuşu* isimli çalışmasında iktidarın soybilimsel çözümlemesini yapmakta ve modern iktidarın örgütlenip, var olmasında çeşitli yöntemlerin eğitime nasıl aksettiğini analiz etmektedir (2006a). Var olan eğitim sisteminin anlaşılabilmesi için modern iktidar anlayışının, yapısının anlaşılması gerektiğine dikkat çeken Foucault, 18. yy'ın bitmesiyle bedene acı veren, cezalandıran iktidar anlayışının yerini disiplinci anlayışa bıraktığını belirtmektedir. İktidar anlayışındaki bu dönüşümle cezalandırılması gerektiği düşünülen beden anlayışı da yerini uysallaştırılabilen beden anlayışına bırakmaktadır (Foucault, 2011b: 72). Bedende gerçekleştirilecek bu uysallaştırma ise başta eğitim kurumları olmak üzere, hapishane, hastane, tımarhane gibi kurumlar tarafından gerçekleştirilen çeşitli uygulamalarla yapılmaktadır (Güneş, 2015:59-72). Disiplinci iktidar anlayışı, hapishanelerin var oluşuyla birlikte toplumda var olan diğer kurumları da düzenlemektedir. Foucault'a göre iktidar, bilimsel söylemlerle kendisinin hakikatlığına yönelik dayatma yapmakta ve okul, hapishane, fabrika gibi kurumlarda üretimini gerçekleştirmektedir (Foucault, 2011b: 72). Bu süreç ve ilişki ise Jeremy Bentham tarafından yapılmış bir metafor olan "Panoptikon" ile açıklanmaktadır (Işık, 2012: 103-104). Denetim ve gözetim aygıtı olarak tanımlanabilen Panoptikon, bir hapishane planından öte bir toplum biçimini ifade etmekte, bireylerin niteliklerini tanımlamaktadır. Toplumu ve toplumu oluşturan bireylerin kontrolü, denetimi, sınıflandırılması ise ancak bedenler üzerinde oluşturulacak kurallara uyumla mümkün olmaktadır (Gülşahin, 2019). Bu doğrultuda eğitim kurumlarının da bu pratiklerin gerçekleşmesinde önemli işlevleri vardır.

Foucault'taki iktidar anlayışı, belli bir tarihsellik içerisinde, farklı yapı ve şekillerde var olmaktadır. İktidar anlayışı, yalnızca zorlayıcı ve yasaklayıcı bir güç biçiminde değerlendirilmemekte; planlayan, kurgulayan bir güç olarak kabul edilmektedir (Oranlı, 2012:39-53). Bu yönde iktidar ve ilişkileri bağlamında eğitim kurumlarının tekrar irdelenmesi, değerlendirilmesi gerekmektedir. Disiplin ve denetim sisteminin eğitimdeki boyutunun tartışılması, eğitim sisteminin anlamlandırılması ihtiyacını doğurmaktadır.

Deacon'a göre, Foucault'un eğitime dair söylemlerini, eğitim sistemlerinin *teknik politik* geçmişi, *ahlak ortopedi* biçiminde eğitim ve *güç iletişim iktidar* şeklinde eğitim olarak üç biçimde tartışılarak, açıklamaktadır (2006b). Michel Foucault, eğitim kurumlarının politik tarihiyle yapılanan anlamı, bu kurumların çok boyutlu teşkilatlanmasıyla birlikte sadece okulların eğitim amaçlı olmadığına rehabilitasyon merkezleri, hapishaneler gibi kurumların da aynı içerikle örgütlendiğine dikkat çekmektedir. Bu perspektifte eğitim kurumlarının disiplin yöntemlerini kullanması ve denetleme tekniklerini bireylere uygulamasıyla eğitim ve öğretim verici statüsünü tekrar değişik şekillerde oluşturmaktadır (Foucault, 2012: 42). Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen denetim uygulamaları, özne ve bilgiye dair tanımları gerçekleştirmekte, toplumun bireyle, bireyin de toplumla olan ilişkilerini planlamakta, eylemleri düzenlemektedir. Tüm bu işlevleriyle eğitim sistemi iktidar, bilgi ve özne ilişkisini örgütlemektedir. Böylece eğitim kurumları dışında da devamlılığın sağlanması gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Foucault, eğitim kurumunu irdelerken, bir gerçeklik kurgusunda ötekinden daha çok bilgiyle donatılmış, ötekini öğreten, yönlendiren, edindiği bilgileri aktaran kişinin kötü olmayacağını kabul etmektedir. Ancak eğitim ve öğretme sürecinde keyfiyet ve otoritenin olumsuz yansımalarından sakınılması gerekmektedir (Foucault, 2011a: 244). Foucault, derinleştirdiği iktidar söylemi perspektifinde eğitim sistemindeki iktidar alanlarının saptanarak tanımlanabilmesini hedeflemektedir. İktidarla bilginin ilişkisinin hızla gerçeğe büründüğü modern toplumlarda, yönetsel faaliyetlerin bu süreç ve ilişkiden hangi oranda etkilendiğinin belirlenmesi önemlidir. Bu çalışmada amaç, Foucault'un çalışmaları odağında eğitim sisteminin işlevini, iktidarın inşasını ve fonksiyonlarıyla bağlantısını, iktidarın gözetim, kontrol ve denetim faaliyetlerindeki rolünü tartışmaktır. Eğitim farklı boyutlarda bileşenleri kapsamakta ve eğitim kurumlarının faaliyetlerinin çözümlemesini gerçekleştirebilmek için eğitim ve iktidar ilişkilerinin geçmişinin saptanması gerekmektedir.

Michel Foucault'da Eğitim

Yaşam hızla iktidarın nesnesi haline gelmektedir (Foucault, 2011a: 152, 153). Foucault'ya göre toplumların tarihinde bu durum en ciddi dönüşümlerdir (Foucault, 2011a: 153). Yönetim konusunda da 16. yy'da başlayan dönüşümlerle nüfus, toprak, güvenlik konularına odaklanıldığı görülmekte ve Foucault'un yönetsel olarak adlandırdığı bu süreç üç formda karşılığını bulmaktadır (Foucault, 2011b: 282). İlk olarak bir bütünlük halinde kabul edilen düşünceler, analizler, kurumlardır. Ve tüm bunların amacı iktidarın varlığını sağlamaktır. İkinci olarak adaletten idari devlete zamanla olan dönüşüm kastedilmekte, son olarak eğitimin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Batı dünyasında öteki formlar üzerinde egemen kılmayı sağlayan en önemli form ise eğitimidir. Yönetsellikle dönüşüme uğrayan eğitim, iktidarın yasallığını sağlayan bir yöntem niteliğine kavuşmuştur (Gillies, 2008: 415-416). Bu doğrultuda yönetsellik perspektifinde eğitimin iktidarı yasallaştıran politik aygıt olduğu kabulü kaçınılmazdır (Olssen, 2006: 214-218). Davranışları yönetmek şeklinde tanımlanabilecek yönetsellik Foucault'a göre eğitimle gerçekliğini sağlayabilmektedir. Aynı durum eğitim içinde geçerli görülmektedir. Eğitimin toplumun her alanında örgütlenebilmesi yönetsellikle mümkündür.

İktidar, yönetsellik aracılığıyla eğitim politikalarını şekillendirerek, toplumda egemen olacak söylemi oluşturma yeterliliğini edinmektedir. İktidar, bilgi kavramıyla, eğitime dair politikaların gerçekleştirilme sürecinde karşılaşmaktadır (Barrat, 2008: 515-517). Bilgi kullanılarak, eğitim aracılığıyla hâkim söylemler oluşturulmakta ve halk arasında yayılmaktadır. Böylece iktidarın düşünceleri meşrulaşmakta, toplumca iktidar onaylanmaktadır (Levine, 2008: 64-68). Bu doğrultuda eğitim, bireylerin toplumun kurallarına uygun yetişmesini hedeflerken bir taraftan da bireyler normal ve anormal (patolojik) şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmanın ölçütleri ise bilginin varlığı veya bilginin yokluğu, yasal ölçütlere sahip olmak veya yasal ölçütlere sahip olmamak, kanunlar doğrultusunda hareket etmek veya etmemek, denetimin varlığı veya denetimin yokluğu şeklindedir (Canguilhem, 1991: 41-43). Böylece eğitim, iktidarın sürekliliği için bireyleri normal sınıflandırmasında yetiştirmeyi hedeflerken, tam tersi olanlarıysa toplumdan dışlamaktadır. Eğitim bu görevlerini uygularken normalleştirilmiş bireylerin gözetim ve denetim fonksiyonunu yapmaktadır (Şentürk ve Turan, 2012: 262). Böylece Foucault'un disiplin odaklı iktidar anlayışı eğitimde varlığını göstermektedir.

Eğitim aracılığıyla okullarda disiplinin sağlanması zamanın, faaliyetlerin ve mekânın kontrolü, denetimi için gerekli görülmektedir (Foucault, 2006a). Eğitim kurumları, normalleştirici bir araç kabul edilmekte ve çeşitli yöntemlerle disiplini uygulamaktadır. Gerçekleştirilen disiplinin temelinde eğitim kurumları olan okulların, belirli bölüm ve uzamlara ayrılması, bedenlerinde bu uzamlara yerleştirilmesiyle hangi eylemi ne zaman, nerede, nasıl yapacağını belirlenmekte, ast üst hiyerarşisi oluşturularak, disiplinin temini sağlanmaktadır (Yeğenoğlu, 2006).

Eğitim kurumlarında disiplin belirli yöntemlerle uygulanmaktadır (Foucault, 2006a). Öncelikle kullanılan *çitleme yöntemiyle* mekânın sınırları belirlenmektedir. Böylece bedenlerin denetimi daha kolay olmaktadır. Daha sonra *çevreleme yöntemiyle* disiplin edilen mekandaki bedenlerin örgütlenmesi gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda bireylerin konumlanması sağlanmaktadır (Foucault, 2006a). Son olarak ise *işlevsel yerleşimler yöntemiyle*, gözetim, kontrol ve denetimle birlikte işlevselliğin örgütlenmesinin temini edilmektedir. Bu süreçlerin tümünde öğrenciler, okuldaki koridorlar, sıralar, ödevler, eğitim süreçlerinde işlenen konular okullardaki derecelendirilerek düzenlemenin boyutlarını, biçimini yansıtmaktadır (Foucault, 2006a). Eğitim kurumlarındaki fiziksel yapıda kontrolcü, disiplin edici iktidarın gözetleyen, cezalandırıp, ödüllendiren var oluşuyla ahenklidir. Böylece iktidar bireylerin sadakatini sağlamakla birlikte hareket ve zaman ekonomisini de güvence altına almaktadır (Foucault, 2006a, 226).

Mekânsal düzenlemeden farklı olarak zaman ve etkinliklerin denetimi, disiplinci iktidar için ayrıca önem arz etmektedir. Tüm bu düzenlemeler, belirli bir zaman dilimi içinde bireylerin günlük faaliyetlerini ve bu faaliyetlere ilişkin tasarlanmış zamanın kontrolünü kapsamaktadır. Zamanın denetimi ve düzenlenmesi eğilimi eskiden beri varlığını koruyan dini oluşumlardan gelen bir aktarımdır. Eğitim kurumlarındaki faaliyetlerin yapılacağı zamanlar belirlenmekte, çocuklar bu doğrultuda yönlendirilmektedir. Böylece fabrikalar,

hapishaneler gibi okullarda belirlenmiş vakitlerde faaliyetlerin yapılmasını sağlamakta ve kapatma kurumu şeklinde kendini gerçekleştirmektedir (Foucault, 2006a: 27-36). Bu süreçte zaman, aktivitelerin kontrolünde, faaliyetlerin zamansal sınırlarının çizilmesinde, eylemlerin ayarlanan zaman dilimlerinde gerçekleştirilmesinde rol oynamakta böylece bireyin disipline olması sağlanmaktadır. Disiplinci iktidar zaman aracılığıyla, bireylerin belirli zaman dilimlerinde uygulayacakları eylemlerin nicelik ve niteliklerini belirlemektedir (Foucault, 2006a, 227).

Okullarda var olan zamansal yoğunlaşma sonucu bendenler üzerinde disiplin temin edilmektedir. Zamanın iyi kullanılmasıyla bedenın iyi kullanılması sağlanmakta, başıboşluk, yararsızlık söz konusu olmamaktadır. Disipline olmuş beden, ne kadar küçük olursa olsun hareketlerin işlemsel kontekstini meydana getirmektedir (Foucault, 2006a). Disiplini amaçlayan iktidar, zamanı kontrollü kullanan bedenlere gereksinim duymaktadır. Okullarda öğrencilerin teneffüs zamanlarına, öğretmenlerinin yönlendirmelerine duyarlı olmaları ve uyumlu davranışları zamanın disiplinli yönetimi bakımında önemli görülmektedir (Temir, 2013).

Eğitim sisteminin demografik yönetim işlevine vurgu yapan, *ahlaki ortopedi*, öğrenci öğretmen ilişkisinin yapılandırılması gibi bireyselleştirilen, takip yöntemlerini kapsamaktadır. Bu şekilde eğitim sistemi mikro boyutta disipline edici rol üstlenmektedir. *Ahlaki ortopedi* ise eğitimin devamlılığını hedeflemektedir. Yaşamın tüm evrelerinde bireyin tüm tutum ve davranışlarının şekillendirilmesinde ve sürekliliğinin sağlanmasında etkilidir. Foucault, *güç iletişim iktidar* düzeneğini işlevsel kılmak üzere öğretmen odaklı gözetleme sürecini yapılandırmak gerektiğini kabul etmektedir. Eğitime dair tüm süreçlerin içerdiği suçluluk hissi, denetim ve sorumluluk teknikleriyle ötekine bağımlılık odağında ilişkiler yapılandırılmakta, yasal bir biçimde mecbur kalma durumunda bırakılan bireyin süreç içinde aktif olarak bulunması sağlanmaktadır. Böylece bilen ve bilmeyen oluşturulmakta, cehaletin ortaya çıkmasıyla da ötekine muhtaç olma, bağımlı olma gerçekleşmektedir (Foucault, 2011a: 63). Foucault'ın tüm bu tartışma ve söylemlerinde problem olarak dikkat çektiği odak ne bilginin aktarılması ne de otoritenin oluşturduğu baskıcı, keyfi ilişkilerindedir; problem, otoritenin meydana getirdiği baskıcı ve keyfi sistemden kopmasının olasılığındadır (Dussel, 2010: 27-36). Foucault, gerçekleştirdiği tüm çalışmalarında odağın iktidardan ziyade özne olduğunu, hedefinin bireylerin özneleşmelerinin tarihini açıklamak olduğunu ifade etmektedir.

İktidarın mevcudiyetini sağlayabilmesi için eğitimin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Eğitim aracılığıyla iktidar bedenlere ulaşabilmektedir. İktidarın bilgiyi bedenlerde oluşturması eğitsel ve askeri düzenlerle mümkün gözükmektedir (Foucault, 2012: 42). 19 yy. ile eğitimde önemli dönüşümler gerçekleşmiştir. Disiplin ve kontrol amaçlı eğitimde kullanılan yeni teknolojiler olarak değerlendirilen sınav ve not olguları sayesinde öğrencilerin performansları artırılmakta, davranışları denetlenmektedir. Modern eğitim kurumlarında her sınıfta bulunan onlarca öğrenci, başlarında bulunan öğretmen tarafından gözetim ve denetim teknikleri kullanılmaktadır. Amaç ise iktidarın sürekliliğinin sağlanması olmaktadır (Yeğenoğlu, 2006). Öğrencilerin performanslarının notlandırılması aynı zamanda sınıflandırılmalarını da sağlamaktadır. Eğitimin iktidar açısından öneminin artmasına dikkat çeken Foucault, bu durumu modern sınıfın fiziksel görünümüyle açıklamaktadır. Ona göre öğretmenin kürsüsünün önünde öğrenci sıralarının dizilmesi, öğrencilerin her birinin gözetlenebilirliğini mümkün kılmaktadır (Foucault, 2011b: 151). Foucault, bunların basit gibi görünseler de gerçekte önemli şeyler olduğunu ifade etmektedir. Eğitimdeki bu uygulamalar iktidarın bireylerin davranışlarına yöneldiğini göstermektedir (Foucault, 2011b: 151).

Eğitim gözetim ve denetimine aldığı bedenlerin, kimlik, düşünce, davranış, zaman, mekanlarını kontrol altına alarak iktidarın sürekliliğini temin etmektedir. İktidarın söylemi bu sayede bedenlerde hâkim olarak yaygınlaşmaktadır (Akgündüz, 2013: 10). Bütün bunların sonucunda gündelik yaşamın derinlerine inen iktidar gittikçe güçlenmekte, karmaşık bir hal alan iktidar ilişkilerinden kopmak mümkün olmadığı gibi bireyler iktidara tabi olmaktadır.

Bedene odaklanan iktidar, bedeni özellikle bilgiyle kendi tasarıları doğrultusunda yönetme yönelimindedir. İktidar bu eylemini gerçekleştirirken, bedende farklı ayrışmalar tanımlamakta, bu ayrışmış bedenleri oluşturduğu okul, hastane, hapishane benzeri kurumlarla kendine tabi kılma çabasına girmektedir. En başta eğitime dair tüm kurum ve araçlarla, bedenler üzerinde bu tabi oluşu, bağımlı oluşu sağlamaktadır. Eğitim ile ilgili var olan tüm faktörler, öğretmenler, eğitim kurumlarının yöneticileri, eğitim kurumunun mekânı vb. iktidarın yeniden üretimi ve devamlılığının temini için varlık göstermektedir. Tam da burada bilgi eğitimin odağı durumuna gelmektedir. Burada bilgi ve iktidar arasında var olan ilişkinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda iktidarın bedenler üzerindeki denetiminde bilginin rolü ve bu süreçte büyük bir araç olduğu değerlendirilmektedir.

Foucault, herhangi bir olayı, durumu açıklamak, tekrarını sağlamak yerine sınırsız sonsuz denetimin mevcudiyetini kabul etmektedir. Bireylerin sürekli takip ve kontrolü, bireylerle ilgili bilgiye ulaşmayı sağlamakta bunun sonucunda ise onların davranışlarının biçimlendirilmesi mümkün olmaktadır. Böylece bireyler aracılığıyla iktidarın devamı gerçekleştirilmektedir (Foucault, 2011c: 225). Bireyler iktidarın koyduğu kurallara uyarken, sistemin parçası haline gelmektedir. Sistemin en etkili ve önemli araçlarından olan eğitim, iktidarın gerekliliğini

sağlamakta, iktidarla birlik olmaktadır. İktidar ve eğitim ilişkisi birbirini etkileyen, etkilenen ve birbirinden kopamayan bir ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. (Foucault, 2014:18; Foucault, 2012:35).

Sonuç

Cezalandırıcı iktidarın disipline edici iktidara dönüşmesiyle oluşan kapatma kurumlarının başında gelen eğitim kurumu olan okullardır (Foucault, 2006a). Eğitim kurumları panoptik bir araç olarak kuralları uygulamaları için öğrencileri zorlarken, öğrencilerin nesnelleştirme ve öznelleştirme sınırları belirginleştirilmektedir. Disipline edilmiş toplumlarda bireylerin hayat şekilleri netleştirilmiş kurallar doğrultusunda oluşmakta, çocukların toplumsal kurallara adaptasyonuna ilişkin beklentiler okul dönemi öncesinden başlamaktadır. Belirlenen kurallara adapte olamayan öğrenciler, öğretmenler ve diğer öğrenciler tarafından “anormal”, “uyumsuz” olarak etiketlenmektedirler (Foucault, 2014).

Bireyin bizzat kendisinin gözetim yapması denetlemesi, öğrencilerin kabul edilen ve edilmeyen davranışları belirlemeye, kural olarak onaylamaya ve bu çerçevede davranışlarını gerçekleştirmesi sağlanmaktadır. Böylece eğitimle birlikte öğrenciler gözetim, denetim kültüründe toplumsallaşmakta hem gözetken hem de gözetlenen olmaktadır (Hope, 2013: 35- 52). Öz denetimi öğrenen öğrenciler, dışsal kontrol etkenlerinin çokluğunda da gözetim ve denetimi sürekli kılmayı öğrenmektedir. Bu doğrultuda okul, kendi sınırlarının ötesine çıkarak bireylerin gözetime ve denetime dair eylemlerini, toplumda büyük bir alanı yaymaktadır.

Okullarda verilen eğitimle ulaşılan disiplin ve kontrol araçlarıyla güvensiz, bireysel çıkarlarını önceleyen, eleştiren düşünceden yoksun özne oluşmaktadır. Günümüz disiplinci iktidarlarda da otoriteye hâkim olmak amacıyla toplumun tüm bireyleri herkese yönelik kuşku barındırmakta, ötekinin polisi haline gelmektedir. Toplumun inşasının da bu doğrultuda olması beklenmektedir. Böylesi bir yapılanmanın gerçekleşmesi oldukça uzun bir zamanı kapsayan bilgi süreciyle mümkün olabilmektedir. Okullar tüm bu eğitim süreci boyunca normal olmayan, uyumsuz, öteki bireyleri ayıklayarak iktidarın kuralını dayatmaktadır.

Eğitim sürecinde öğrenciler kadar öğretmenler de gözetim ve denetimle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum öğretmen bedeninde var olan iktidar biçimleriyle değerlendirilmektedir (Dussel, 2010: 27-36). Beden, iktidarın var oluş sürecinde merkez durumundadır (Foucault, 2006a). Beden, normalliğin biçimlendiği, uymanın ve itaatin yapılandırıldığı mecra şeklinde kabul edilmektedir (Dussel, 2010: 27-36). Fiziksel, sosyal, psikolojik güç biçimleriyle donatılan öğretmen hem cezalandırmaya hem dışlamaya hem de ödüllendirmeye karşı yetkilidir. Öğretmenlerin sahip oldukları tüm bu yetkinlikler eğitim faaliyetlerini direk etkilemekte, faaliyetlerin belirlenmesi gerçekleşmektedir.

Disiplin edici iktidar anlayışının bireylerde olan baskı şekillerinin, kapatılma kurumlarının çalışma biçimi, nesneleşmesi veya özneleşmesi, normalleştirme süreci ve var olan tüm gözetleme ve denetleme araçları eğitimin mevcudiyetini sağlayan, onu biçimlendiren unsurlardır. Foucault'a göre, eğitim mikro iktidar ve makro iktidarı bağlantılandıran bir yapıya sahiptir. Eğitimde zaman, aktivitelerinin denetimi ve fiziksel yapılar mikro disiplin araçlarını ifade ederken, makro disiplin yurttaşlığın sağlanması, iş gücünün kapasitesinin artırılması şeklinde devlet, nüfus ve kapitalizm arasındaki ilişkiye dayandırılmaktadır (2006a). Disiplinci iktidarın hüküm sürdüğü toplumda eğitimin, okulun kritiği, kontrol, disiplin, denetim ve gözetim araçlarının, mikro iktidarla ve makro iktidarla olan ilişkisini göstermesi gerekmektedir. Okul, iki iktidar ilişkilerinin uygulayıcısı olarak konumlanmakta, bu doğrultuda eğitimle bireylerin çok boyutlu kuşatılması gerçekleşmektedir. Bunun mümkün olması durumunda ise öznenin dayanışma fırsatı bulması ve direnç göstermesi mümkün olamamaktadır. Eğitim kurumlarına biçilen kaliteli iş gücü ve vatandaş yetiştirme sorumluluğu kültürel, sosyal, sınıfsal tekrar üretimi gerçekleştirmesini sağlamaktadır.

Kaynaklar

- Akgündüz, G. Ö. (2013). Foucault'da iktidar ve beden ilişkisi. *Akademik Bakış Dergisi*, 38: 1-16.
- Aydoğan, İ. (2016). *Kültür Temelli Eğitim*. Ankara: Hece Yay.
- Barrat, E. (2008). The later Foucault in organization and management studies. *Human Relations*, Volume: 61, Number: 4: 515-537.
- Canguilhem, G. (1991). *The Normal and the Pathological*. New York: Zone Books.
- Dussel, I. (2010). Foucault and education. (Ed.Michael W. Apple, Stephen J. Ball ve Luis Armando Gandin). *The routledge international handbook of the sociology of education* içinde (ss. 27-36). London: Routledge.
- Foucault, M. (2006a). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. M. A. Kılıçbay). Ankara: İmge Yayınları.
- Foucault, M. (2006b). *Kelimeler Ve Şeyler*. (Çev. M. A. Kılıçbay). Ankara: İmge Yayınları.
- Foucault, M. (2010). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. H. U. Tanrıöver). Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011a). *Özne ve İktidar* (Çev. F. Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 3. Baskı.
- Foucault, M. (2011b). *Entelektüelin Siyasi İşlevi* (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 3. Baskı.
- Foucault, M. (2011b). *Entelektüelin Siyasi İşlevi* (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 3. Baskı.
- Foucault, M., (2011c.). *Büyük Kapatılma*. (Çev: I. Ergüden ve F. Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü*, (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve iktidar*. (I. Ergüden ve O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gillies, D. (2008). Developing governmentality: conduct and education policy. *Journal of Education Policy*, Volume: 23 Number: 4: 415-427.
- Güneş, D. C. (2015). Ruh bedenin hapishanesidir: Michel Foucault. *Ekev Akademi Dergisi*, 19(64), 59-72.
- Işık, S. (2012). Foucault'da iktidar, özgürlük ve direniş. *Ekev Akademi Dergisi*, 51, 103-114.
- Karademir, A. (2015). Foucault ve cinsellik deney(im)i kurgusu. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2, 86-100.
- Levine, G. (2008). A foucaultian approach to academic anxiety. *Educational Studies*, Volume: 44, Number: 1: 62-76.
- Olssen, M. (2006). Understanding the mechanism of neoliberal control: lifelong learning, flexibility and knowledge capitalism. *International Journal of Lifelong Education*, Volu- me: 25 Number: 3: 213-230.
- Oranlı. İ. (2012). Biyo-politikanın doğuşu ve Foucaultcu eleştirisi. *Cogito*, (70- 71), 39-53.
- Sönmez, V., (2015). *Eğitim Felsefesi*. (13. Baskı). Ankara: Anı Yay.
- Şentürk, İ., & Turan, S, (2012). Foucault'nun iktidar analizi bağlamında eğitim yönetimine ilişkin bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 18 (2): 243-272.
- Temir, R. (2013). *Michel Foucault'nun disipliner iktidar bağlamında gizli müfredat ve disiplin üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Yeğenoğlu, M. (2006). *Michel Foucault'da eğitim ve öznellik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

FUNCTION OF EDUCATION AT MICHEL FOUCAULT

Gülbaşak DİKTAŞ YERLİ

ABSTRACT

The purpose of education is to enable people to form desired behaviors. Education, which is considered as the most important institution of the social structure, shapes the society by the government and aims for individuals to acquire the values that will shape the society. Foucault's discourses on education can be explained in three ways as technical political history of education systems, education in the form of moral orthopedics and education in the form of power, communication and power. According to Michel Foucault, it enables educational institutions to reproduce their education and training status by using disciplinary methods and applying supervision techniques to individuals. Supervision practices carried out in educational institutions realize the definitions of subject and knowledge, plan the relations of the society with the individual and the individual with the society, and organize the actions. Foucault aims to identify and define the power fields in the education system in the perspective of the power discourse it has deepened. In modern societies where the relationship between power and knowledge quickly becomes reality, it is important to determine to what extent administrative activities are affected by this process and relationship. The aim of this article is to examine the function of the education system in the perspective of Foucault's studies, its connection with the construction and functions of power, and to discuss the role of education in the surveillance, control and control activities of power. Education covers components in different dimensions and it is important to determine the history of education and power relations in order to analyze the activities of educational institutions. While examining the educational institution, Foucault accepts that the person who is equipped with more information than the other in a reality fiction, directs the other, and conveys the information he has acquired will not be bad. However, it draws attention to the need to avoid the negative reflections of arbitrariness and authority in the education and teaching process.

Keywords: Michel Foucault, Education, The Function of Education.